

LBRIS

We know
books

Romulus Rusan

**America
ogarului cenușiu**

Colecția *Distinguo*

Spandugino

Romulus Rusan a călătorit
în Statele Unite ale Americii,
în perioada decembrie 1973 – mai 1974,
împreună cu Ana Blandiana.

CUPRINS

Reflecții la a patra ediție 15

PARTEA ÎNTÂI

Nouăzeci și patru de zile în interiorul Americii

Primele două săptămâni

Aclimatizarea 27

Săptămâna a treia

Sfârșitul începutului 88

Ziua a 25-a

Viața cotidiană 98

Ziua a 26-a

Ce este mai scump. 102

Ziua a 30-a

Autocarele de la Capitoliul Vechi 109

Ziua a 35-a

O dimineață după sosirea studenților 114

Ziua a 36-a

Clădiri în agonie și clădiri importante 119

<i>Ziua a 38-a</i> America orizontală	123
<i>Ziua a 40-a</i> Încă un party	130
<i>Ziua a 44-a</i> Printre cenacliști	136
<i>Ziua a 45-a</i> „No dogs, no children”	141
<i>Ziua a 49-a</i> Părinți și copii	143
<i>Ziua a 50-a</i> Indiferența bunei-creșteri	147
<i>Ziua a 55-a</i> Prizonieri de bunăvoie	149
<i>Ziua a 56-a</i> Fuga de obiecte	154
<i>Ziua a 58-a</i> Într-o uzină	159
<i>Ziua a 60-a</i> Modă și muzică	169
<i>Ziua a 61-a</i> Triumful materiei	174
<i>Ziua a 62-a</i> Sărbători	177
<i>Ziua a 64-a</i> Psihiatri și duhovnici	182

<i>Ziua a 65-a</i> Portrete în locuri publice	184
<i>Ziua a 66-a</i> Ticuri	185
<i>În loc de ziua a 67-a</i> Hărnicie nocturnă	187
<i>În loc de ziua a 68-a</i> Vise-serial	189
<i>Ziua a 75-a</i> Basmelor românești	191
<i>Ziua a 76-a</i> Natură, slujbe, licitații	192
<i>Ziua a 77-a</i> Fructe de pădure	196
<i>Ziua a 78-a</i> Pachet de acasă	199
<i>Ziua a 79-a</i> Standardizarea mâinii stângi	200
<i>Ziua a 80-a</i> Numitor comun	204
<i>Ziua a 81-a</i> Viciul muncii și inflația dorințelor	209
<i>Ziua a 82-a</i> Baia de aburi	211
<i>Ziua a 85-a</i> Bunăstarea și bunăvoința	216

<i>Ziua a 95-a</i>	
Pregătiri	225
Drumul spre Vest	232
Noaptea cea mai lungă	237
<i>Ziua a 96-a</i>	
Deșertul roșu	245
Profeți la ei acasă	248
<i>Ziua a 97-a</i>	
Microfilme pentru viața de apoi	252
Uzinele riscului	262
<i>Ziua a 98-a</i>	
Întâmplări de noapte	268
<i>Opt zile în California</i>	
Un oraș pentru frumusețe	272
San Francisco – bătrânul gentleman	278
Attractions	283
Patterned, cheia trecutului	288
În căutarea unui oraș	290
Turul pe jos al orașului	295
Cel mai mare studio din lume	303
Demitizăm, demitizăm!	308
Țara vacanțelor	313
„The favourite stars!”	319
<i>Ziua a 107-a</i>	
Navetiștii păcatului	326

<i>Ziua a 108-a</i>	
Planeta Pluto	330
<i>Cinci zile spre centrul pământului</i>	
Manechine și piscuri	335
Dedesubtul orizontului	337
Istoria pământului <i>par lui-même</i>	343
Poteca îngerului strălucitor	349
<i>Ziua a 115-a</i>	
Adio, Arizona!	354
New Mexico	360
Prețul frumuseții	367
<i>Ziua a 116-a</i>	
Ca-n Texas	376
<i>Zilele 116–117</i>	
Marele D	381
<i>Ziua a 118-a</i>	
La șezătoare	389
<i>Ziua a 119-a</i>	
Cel mai bine e în altă parte	399
<i>Ziua a 120-a</i>	
O zi în <i>middle class</i>	407
<i>Ziua a 121-a</i>	
Viața și ceara	415
<i>O săptămână în Louisiana</i>	
Fragmente din New Orleans	421
<i>Ziua a 129-a</i>	
Atlanta – trecut și viitor	435

LIBRIS We know books	
Ziua a 130-a Chicago romantic	442
Ziua a 132-a Niagara: natură și spectacol	459
Ziua a 133-a Descuți pe trotuarul fierbinte	464
Ziua a 134-a Ziua Memoriei	476
Ziua a 135-a Vize și muzee	487
Zilele 136–137 Sâmbătă seara, duminică dimineța	496
Ziua a 138-a Utilul și plăcutul	504
<i>Ultimele zile la New York</i>	
Orașul abstract	514
Mărirea și decăderea obiectelor	519
O rezervație simbolică	525
În monotonia dreptunghiulară a orașului	531
Armonie în haos	535
Ultima zi	537
<i>Epilog, pe ocean</i>	
„Raffaello”, post-scriptum	540
Post-scriptum 2	545
Post-scriptum 3	549
Post-scriptum final	551
Dosar de presă	559

Reflecții la a patra ediție

O carte reeditată după mai multe decenii este, practic, o carte nouă, care se adresează unei alte generații de cititori.

America ogarului cenușiu părea, la timpul său, o mică epopee: tribulațiile americane a doi scriitori români, scăpați în Lumea Liberă ca pe o altă planetă. Cum va fi privită ea de către tinerii de azi, care pot vedea America pe micul ecran la orice oră din zi și din noapte, care o pot accesa pe internet, sau suna pe telefonul mobil, sau chiar vizita, fără alte impedimente decât cele de ordin material? Părinții lor au ferfeniț cartea, răzbunându-și lipsa de libertate, iar cei ce au reușit să plece dincolo de ocean, la rude, au folosit-o ca ghid. Unii au „ales libertatea” după lectura ei, dar niciunul dintre cei ce mi-au mărturisit lucrul acesta nu-mi reproșa că l-am păcălit. Ar fi fost și nedrept, deoarece cartea nu s-a dorit o reclamă pentru America, nici măcar o replică la stereotipurile staliniste care existau pe atunci la noi, ci pur și simplu o privire sinceră asupra unei lumi cunoscute de imensa majoritate a românilor doar livresc.

Sunt dator cu niște explicații cititorilor primelor două ediții și apoi cititorilor ediției acesteia.

Primele două săptămâni

Aclimatizarea

Portul New York, cheiul 45. Ce poate fi mai frapant pentru ochi decât intrarea într-o țară nouă, necunoscută! Când cobori cu avionul, mișcarea electrocadelor de pe aeroport, uniformele hamalilor, firmele și chipiele, până și culorile cisternelor de benzină par nepământeste, aparținând altui univers,

Ana Blandiana și Romulus Rusan la debarcarea la New York,
21 decembrie 1973

LIBRIS | We know books

cu alte ritmuri și altă chimie. Când cobori din vaporul în care nouă zile ai trăit emoția acestei clipe, ceea ce întâlnești este mai puțin extraterestru, dar deosebirile sunt mai palpabile (și, în același timp, mai familiare!), poate pentru că emoțiile au preparat contactul, făcându-l mai puțin brutal.

În primul rând, încăperea în care se face vama este un imens hangar, cu pereți de beton netencuit, cu mese robuste, grosiere, asemănătoare întrucâtva acelor din piețele noastre de zarzavaturi. Două prime caracteristici americane: imensitatea și utilitarismul... O altă caracteristică: un fel de egalitate a indivizilor, sinonimă cu standardizarea. Controlorii vamali, niște bătrânei cu mânecuțe, având un aspect destul de intelectual, de funcționari ridicăți cu două minute înainte de la un birou, sunt totuși egalați în stil de hamalul italian, cu targa lui elegantă și semimecanizată, care ne ia în primire și ne îndreaptă spre o ieșire a portului unde așteaptă, parcă anume, un taxi adormit. Suntem fericiți și ușurați. Pe fundul unui geamantan ne-au scăpat – fructe ale păcatului – câteva mere luate de pe vapor, cu speranța de a ne ține de sete în numeroasele ore pe care le vom parcurge fără bani, fără cunoștințe, într-un autobuz necunoscut, de-a curmezișul unui continent despre care nu avem decât sumare cunoștințe geografice și cinematografice. Legislația americană are aspecte uneori bizare, dar întotdeauna provenite din experiența unor întâmplări. În cazul de față, pentru a se împiedica aducerea

oricărui fel de microorganisme sau boli de peste mări, intrarea până și a celui mai umil fruct este interzisă.

Ana Blandiana la debarcarea la New York, 21 decembrie 1973

Taxiul adormit – galben, bineînțeles, așa cum îl știm din filmele cu subiect citadin („Yellow cab!” îl auzi strigând pe câte un erou comic foarte grăbit, în vreme ce, dacă filmul este polițist, gangsterul, urmărit de adversari, găsește plasată mașina cu pătrățele exact în fața restaurantului de unde iese valvârtej – se animă prin persoana șoferului, bătrân și mătăhălos, un fel de John Wayne ursuz, care nu se ridică de pe locul său, care nu răspunde decât monosilabic, care te lasă să-ți deschizi singur portbagajul, care nu se grăbește, ca-n Europa cea cu două eterne fețe,

LIBRIS | We know books

să-ți apuce bagajele spre a te obliga la bacșiș (este o regulă și aceasta, ni se spune: spre a se preveni atacul la persoană, când ar avea mâinile ocupate...). De altfel, banii ne sunt strict numărați și trăim zece minute de suspans, cu ochii la contor, gata să oprim la săritura cifrei anterioare averii noastre bănești. Ceea ce nu se întâmplă, din fericire.

În schimb, ceea ce întrezărim prin geamul taxiului, chiar așa speriați cum suntem, seamănă pe jumătate cu bogata cultură vizuală pe care orice muritor o are despre America, dar, în același timp, tocmai prin faptul că se află la doi pași, dincolo de un parbriz (ca și cum sticla ar avea proprietatea să te izoleze până la abstract de lumea pământescă), pare ireal, nesigur, ca un vis. Iată clădirile negre de cărămidă aparentă, cu scară la stradă, iată maidanele, parcajele (uneori sunt totuna), iată străzile comerciale cu ciorchinii lor de firme orizontale și verticale, iar prin faliile acestea abisale, umbroase, iată, în fundal, parcă pictate pe decorul pânzat al unui film de duzină de la Hollywood, iată blocurile zgârie-nori, iar aici, din nou lângă tine, la doi pași, iată mașinile enorme, late și zuruitoare, mergând cu o viteză neverosimil de mică, iată un negru bătrân pe care era să-l călcăm, un băiat de prăvălie cu șorț până la pământ, udând trotuarul cu o stropitoare...

Autogara. Am ajuns la autogara Greyhound, cu un exterior sumbru, de garaj ordinar, dar cu un interior uluitor

de viu, scâldat în neon (deși suntem în plină amiază), fastuos, părând infinit, așa cum coboară în pantă lină, pardosit cu dale gălbui, uleioase, segmentat de numeroase șiruri de călători care așteaptă fie la casele de bilete, fie la cele câteva zeci de *gates* („porți”) pe unde vor pătrunde în autobuze când acestea vor trage la peron. Peste câteva zile e Crăciunul, iar zumzăiala aceasta plină de ecou este îmblânzită – și idilizată chiar – de colindele revărsate abia auzit din megafonele ascunse în pereții de travertin poros. Ne așezăm la poarta nr. 38, de unde va pleca peste o oră autobuzul spre San Francisco, cale de 3.049 de mile (aproape 5.000 de kilometri!). Din fericire, drumul nostru până la Iowa City este mai scurt (1.000 de mile, deci aproximativ distanța București – Milano) și va dura – știm acum exact – numai 23 de ore, timp care nu sperie pe niciun american. Dacă nouă ni se pare o durată prea mare, ce să mai spună atunci bătrâna doamnă cu care discutăm: pornită să-și întâlnească fiii din Los Angeles, va sta pe scaunul mașinii trei zile și trei nopți! Sau ce să mai spună pasagerii pentru Seattle – așezați în șir indian la o poartă vecină – care vor dormi cu capul pe spetează cu o noapte mai mult chiar decât bătrâna mamă!

Aici, în fața cozilor festive – și îngroșate de atâta festivitate! –, realizezi adevăratele proporții ale Americii. Și îți faci o primă impresie, sumară, despre diversitatea ei. Cozile cu itinerare nordice (Boston, Philadelphia, Chicago)

LIBRIS | We know books

sunt austere, imobile, cenușii: oamenii lor, cu figuri predominant blonde, osoase, de anglo-saxoni, parcă semănând cu toții între ei, sunt îmbrăcați șters și monoton, iar din întreaga lor atitudine ai putea parcă să deduci dorința de a se face cât mai anonimi și neobservați. Deși în ajun de sărbătoare, hainele lor sunt modeste, uneori chiar neglijente. Cu totul altfel arată cozile pentru Sud. Figurațiile multicolore de pe scena operei au coborât parcă aici: pălării de paie sau negre, cu ținte și șireturi (în Sud este cald de Crăciun!); șaluri de mătase ca niște fluturi giganti; cingători argintii; pantofi cu tălpi *jumbo* (unele atingând, vă jur, jumătate de metru); cămăși în culorile cele mai trăsnoare cu puțință; pantaloni la fel (dintre toți, atrage atenția o pereche stacojie, aparținând unui bătrân cu barbă albă, stil maharajah)... Imensa majoritate a componenților acestor cozi sunt negri americani. Ținuta lor – frapantă, dar de un gust sigur dacă ar fi să o judecăm numai din punct de vedere estetic – indică un temperament artistic, înclinat mai degrabă spre traiul rezultat din inspirații contemplative decât spre o existență bazată pe eforturi stăruitoare. De altfel, se și cântă în gura mare (concerte gratuite, pentru care la noi s-ar plăti 100 de lei la Sala Palatului) și nu este nevoie să ciulești urechea pentru a desluși în răstimpuri, de la distanță, fraze și conversații întregi: acute, certărețe, adesea numai pentru familiarul (nouă) motiv că un individ mai cu tupeu a sărit peste rând...

În schimb, șirul nostru este rarefiat și inert, încălcarea ordinii, dacă s-ar produce, ar fi un păcat de moarte. Se și vorbește în șoaptă, ca și cum nu am exista. Ceea ce nu ne împiedică să transformăm locul și timpul, cum se întâmplă și pe alte meridiane, într-un prilej de veritabilă ședință (doar că aici suntem mereu cu ochii pe nenumăratele bagaje cu care ne-am înconjurat și pe care le mutăm mărunt, cu cât rândurile se strâng...). Un domn cu barbișon (iată, în sfârșit, un semn particular și în cumintele nostru rând) ne explică tacticos că aglomerația aceasta organizată și răbdătoare nu se datorează fricii de a rămâne pe jos ori de a călători în picioare, ci pur și simplu spiritului de ordine întipărit prin tradiție: dacă numărul pasagerilor depășește cu doi numărul locurilor – patruzeci și trei – va fi pus la dispoziție un autobuz suplimentar; dacă și suma scaunelor din două autobuze va fi depășită, va fi pus la dispoziție un al treilea și așa mai departe. Din când în când, un funcționar scoate capul pe poarta masivă și parcă ne-ar număra, așa încât nu avem motive de îngrijorare.

Prima experiență. Abia urcați în autobuz – un prim eveniment... Căutându-mi loc, văd o domnișoară chinându-se să ridice un geamantan pentru a-l așeza în portbagaj și, cu politețea europeană cea mai banală și cu complexul noului-venit care vrea să se facă util, pun mâna să-i ajut. Tinerica se smucește speriată, agasată (un gest la fel de

reflex ca și acela al meu, de gentilom demodat), pentru că în clipa următoare, asigurându-se, probabil, de lipsa relexelor intenții, să-mi cedeze cu totul valiza, aruncându-mi cele mai languroase priviri. Tot timpul drumului, apoi, mă simt ca un pretendent care nu a avut curajul să ceară mâna celei iubite în ascuns; ocheadele fetei, stimulative, continuă și după ce mă vede ore întregi alături de cea căreia îi cerusem mâna cu paisprezece ani înainte. Evident că, după ce l-a luat în primul moment drept agresiune, nu poate pricepe altfel gestul meu nesăbuit decât ca pe o declarație timidă de dragoste, pentru că – voi înțelege mai târziu – politețea formală, în sens european, este inexistentă. Educați de mici în chip spartan și în așa fel încât să nu se lipească de ei niciun fel de complexe, americanii, în special cei tineri, nu simt nevoia complicațiilor inutile. Ei nu sărută mâna fetelor, intră pe ușă înaintea lor cu aerul cel mai firesc și, bineînțeles, nu le ajută să-și așeze bagajele în plasă! Discuțiile sunt sincere și directe, declarațiile de dragoste se fac sportiv și concret, dacă nu lipsesc cumva cu desăvârșire. Într-un fel, este un mod de a practica *ad litteram* egalitatea sexelor.

Autostrada interstatală nr. 80. Dar să nu uităm că suntem la New York și că plecăm peste câteva minute. Întrebarea este dacă am fost cu adevărat aici, din moment ce n-am pus piciorul pe un trotuar și n-am avut cerul deasupra capului... Îl vom cunoaște mai bine când vom reveni, la întoarcerea

spre casă? Oricum, tot am furat ceva cu ochiul, iar privirea furișată, *întrezărire*, este uneori mai acută și mai norocoasă decât vederea continuă și monotună. În plus, vom avea privilegiul de a cunoaște America înaintea New Yorkului, ceea ce este nu numai inedit, dar și mai firesc, mai realist și mai drept („Nouăzeci la sută dintre europeni confundă Statele Unite cu New Yorkul, mai exact, cu Manhattanul; imagine cu desăvârșire falsă”, se plâng americanii și chiar newyorkezii...). Noi vom avea, poate, prilejul să venim dinspre America adevărată spre reversul ei, nu mai puțin adevărat, și atunci le vom putea cunoaște la fel de bine pe amândouă. Autobuzul se strecoară, pe drumul cel mai puțin ocolit, spre periferiile vestice, astfel încât, după ce am zărit, iarăși printre falii de ulicioare vechi, câteva creștete irizate de zgârie-nori, după ce am traversat câteva poduri și am mers un timp paralel cu metrourile aerian, ne-am trezit în acea zonă incertă, de câmp, de platformă industrială și de cartier poluat, unde totul pare magazie cenușie, abator roșiatic, triaj fumuriu, fabrică neagră, baracă prăfuită – zonă specifică megalopolisului american. Surprinzător de repede, în mai puțin de treizeci de minute (New Yorkul nostru a fost aproape o tangentă), ne-am văzut ieșiți într-o autostradă, întâi cu douăzeci de benzi, apoi cu zece, în sfârșit, cu șase, și nemaipomenita ei monotonie s-a umplut imediat, pentru ochiul nostru sătul de apă și flămând de impresii, cu detaliile cele mai proaspete și culorile cele mai vii.

La început, întretăierile spectaculoase, cu numeroase artere elicoidale urcând deasupra sau coborând dedesubtul nostru ca niște imense noduri de asfalt abia destinate. Apoi micile așezări din dreapta și din stânga, părănd la prima vedere parcuri nestăvilite sau case izolate, dar dovedindu-se, la un studiu mai atent, și una, și alta: reședințe extraurbane, mai precis excrescențe ale orașului, care devine, astfel, practic incontrollabil, nelimitat. Americanii sunt un popor migrator, așa s-a format națiunea lor și așa continuă ei să învingă marile spații în care s-au inclus; prin urmare, civilizația șoselei este o primă necesitate astăzi, în era automobilului, când omul s-a îndepărtat într-atât de esența pedestră, încât a devenit un mamifer pe roți. În orice țară, spiritul călătoriei este altul și poate fi citit în aspectul șoselei, în firmele, literele, culorile ei, în grija pentru anonimul de la volan. Șoseaua americană (suntem și vom fi, până la Iowa City, pe autostrada interstatală nr. 80) nu are în ea nimic romantic, dar nici ostentativ, nu etalează nici pomi umbroși, dar nici incendii rotitoare de neon; în schimb, este gândită în așa fel încât să ofere navetistului care parcurge zeci de kilometri până la locul său de muncă sau temerarului care traversează în câteva zile continentul tot ce este necesar, astfel încât confortul și conviețuirea traiului sedentar să se regăsească aici în comprimate.

Nimic mai mult, dar nici mai puțin; nimic gratuit și nimic dispensabil. Atât cât să se poată trăi pe șosea.

Autostrada nu are garduri laterale, dar este spintecată de o vertebră de beton care delimitează în interior cele două sensuri ale mișcării. Măciuliile de pe margini, destinate în egală măsură măsurării spațiului și semnalizării fosforescente, noaptea, sunt de dimensiuni mici și au o formă și o poziție curioase, de popic lovit, gata să cadă. Dar din douăsprezece în douăsprezece astfel de popice, agățat într-un fel de panou metalic, apare câte un telefon de alarmă. Iar la distanțe mai mari, de câteva mile, apare o inscripție cu litere imense, dar sobre, stereotipe: „Food, phone, gas, lodging – next right”, ceea ce înseamnă că la prima ramificație pe dreapta va apărea o *rest area*, adică un loc de odihnă unde se pot găsi – în ordinea avertizorului – mâncare, telefon, benzină și cazare. De departe, un astfel de motel nu pare altceva decât o cabană de munte de la noi. Dar, repetat în sute de mii de exemplare, se transformă într-o instituție mai mult decât respectabilă.

Hanurile secolului al XX-lea. Aici vin să bea o cafea și să asculte muzica trecătorii veseli, iar aceasta este a doua casă a *truckerilor*, șoferii de cursă lungă. *Truck*-ul, autocamionul cu remorcă, este principalul vehicul al autostrăzii și al Americii. Silueta lui gigantică străbate de la un capăt la altul continentul, eclipsând prin dimensiuni automobilele, care devin brusc, alături, niște gânganii, dar fiind eclipsată de acestea prin viteză. Singur Greyhoundul